

„Elszállítást bármely eszközzel meg kell akadályozni.”

A Vasutak és Csatornák Központi Telekkönyve iratanyagának megmentése 1944 végén

A vasút kiépülése Magyarországon a 19. sz. második felében nagyon sok új vállalkozást, intézményt, szervezetet, egyesületet hívott életre. A vasútépítők és -üzemeltetők oldaláról elsősorban gazdasági társaságok, az állam oldaláról szabályozó, ellenőrző szervezetek jöttek létre. Az alkalmazottak pedig saját szervezeteiket hívták életre: jóléti, egészségügyi, sport és kulturális egyesületeiket, nyugdíjpénztáraikat.

Az állam által létrehozott hatósági, ellenőrzési, nyilvántartási szervezetek közé tartozott a Vasutak és Csatornák Központi Telekkönyve (továbbiakban: Központi Telekkönyv). Az 1868. évi I. törvénnyel felállított intézmény 1981 végéig működött, amikor a földhivatalok vették át szerepét. Ez az intézmény tette lehetővé a magyar vasúthálózat kiépítéséhez szükséges nagy összegű hitelek biztosítékának, a jelzálognak az egész vasútvonalra történő bejegyzését, az állam 30 év utáni megváltási és 90 év utáni háramlási jogának közhiteles biztosítását valamint a vasúti területek pontos nyilvántartását [\[1\]](#).

Hivatalos jelentés arról, hogy
a m. kir. központi telekkönyvi hivatal
vezetője a m. kir. igazságügy-
minisztérium elnöki osztályából
Dr Radovics Lajos miniszteri
osztályfőnök által mai napon arra hi-
vatott fel, hogy a m. kir. köz-
ponti telekkönyvi hivatal értékesebb
iratállományát elszállítás céljából készítse elő.
Ezeket előreláthatólag november hó
28. napján el fogják szállítani.
A szintén fontossággal bíró azon
irratokat, amelyek jelenleg nem
az óvóhelyen, hanem a II. emeleti
helyiségben vannak elhelyezve, a
hivatal főnöke budapesten, a Daróczi ut 13.
szám alatti ház első emeletén esetleg
más helyiségeiben is a lehetőséghez
képest azonnal helyezze el.
Budapest, 1944. november 27.-én.

Riporian Orsolya

L. Radovics

Lássa Fenyő telekkönyvvezető ur!
A szükséges munkálatokat a hivatal
személyzetének közreműködésével azon-
nal kezdje meg!

*Magdolna mindenben helyben hagyom, és
az eredeti értesítés nem éri, ezért a
László újságban, Előzetes híradás nem
megfelel. Ezzel a híradással
fogom a nem az eredeti értesítés*

R. Radovics

Budapesti kir. törvényszék
mint központi telekkönyvi hivatal.

1431 szám. Érk: 1944 NOV. 27

Lept
Hitelesítések száma: *1* Kötök:

Hi. jegyzés.

Nemzet, faj és fajta által megíté-
selt az or. állomány, kóti érvény,
hajózási engedély, igazságtétel ok-
mányok, az or. állomány a nemzetek
között. Törvényes állomány, az or. állomány
között. Előállítás
örökös állomány az or. állomány
ni.

1944 október 10.

Lept
Lept

Lept
3739

~~Phryga. rip. mic~~
 micri elat qual K
 mythi ho' 18/10 — K

J e g y z ő k ö n y v . .

Készült 1950 évi december hó 29.-én Dr. Fazekas Endre Budapest II. krt Szent István krt 4 sz lakos volt törvénytörvényességi tanácselnök a központi telekkönyvi hivatal nyugállományban lévő főnöke által 2412/1950 kpt. sz. alatt kért bizonyítvány kiállítására ügyében:

J e l e n v a n n a k :

Dr. Hévézi András törvénytörvényességi bíró a központi telekkönyvi hivatal vezetője,
Kathy Sándor telekkönyvvezető,
Németh Lajos irodaságad,
Rogányi József irodakezeli mint jegyzőkönyvvezető.

Kathy Sándor a feltett kérdésre előadja, hogy ő a központi telekkönyvi hivatalhoz 1944 december elsején lett szolgálatra beosztva. Amikor a hivatalnál jelentkezett, akkor már a központi telekkönyvi hitelesített térképeknek egyrésze a Koháry utcai kapu alatt volt felhalmozva, a másik része pedig az igazságügyminisztérium pincéjében a hivatal szekrényeiben, a betétek a hivatal helyiségében voltak. A kapu alatt felhalmozott térképeket ugyancsak az övéhez ilyen helyezték el. Hogy a tanácselnök ur lakására milyen iratok kerültek azokról csak akkor nyert tudomást mikor azokat visszaszállították. Innen tudja azt, hogy mintegy 6-8 db szekrény és a trianoni békeszerződés alapján átszavatolt vasutvonalakra vonatkozó iratok, térképek, azokra vonatkozó betét másolatok és régi iratok voltak ott. Ez mintegy két teherautó rakományt képezett,

Németh Lajos a feltett kérdésekre előadja:

Az 1944 év folyamán a bombázások alatt az összes eredeti térképeket betéteket és a fontosabb iratanyagot a hivatal főnök rendelkezéséhez képest az igazságügyminisztérium épületének pincéjébe hordtuk le ahol a hivatal szekrényiben lettek elhelyezve. Értesítés adásra innen hordtam fel esetenként a szükséges térképeket és iratokat. Körülbelül ebben az időben a megszállt területek térkép másolatait és ugyanezeknek a betéteknek a másolatait, valamint egészen régi iratokat több kocsi fordulóval a hivatal főnök Daróczi utcai lakásának első emeletén helyeztünk el mintegy 6-7 szekrényben. Emiatt kezetem szerint abban az időben mikor az igazságügyminisztérium költözködött nyugatra a hivatal főnöktől utasítást kaptunk, hogy a pincében elhelyezett térképeket, hordjuk fel a Koháry utcai kapu alá. Az mintegy két három napig állt ott majd utána ugyancsak a hivatal főnök utasítására azt vissza hordtuk a pincébe a szekrényekbe. Az így lehordott iratanyag a pincében maradt az egész ostrom alatt ahonnan a felszabadulás után Fenyő Sámuel és Kathy Sándor telekkönyvvezető kartársakkal együtt hordtuk fel. Ugyancsak a felszabadulás után az igazságügyminisztérium teherautóján hordtuk vissza a Daróczi utcában elhelyezett másolatokat szekrényeket és régi iratokat.

Az ügyvel kapcsolatban egyébbet előadni nem tud.

Jegyzőkönyvet felolvasás után helybenhagyólag aláírták.

Kmft.

Rogányi József
jegyzőkönyvvezető.

Hévézi András
Kathy Sándor
Németh Lajos

KÖZPONTI TELEKKÖNYVI HATÓSÁG BUDAPEST

V., MARKÓ-U. 16. sz. II. em. 47. sz.

(Igazságügyminisztérium)

Telefon: 121-770. sz. 63. mell. 62. sz. posta 376. lírl.

2412/1950 kpt. sz.

Dr. Fazekas Endre a Központi telekkönyvi hivatalnak nyugállományban lévő Elnöke Budapest II. Szent István krt 4 sz alatti lakosnak a fenti szám alatt előterjesztett kérelmére az 1431/1944 sz Központi telekkönyvi irat és a kérelemmel kapcsolatban meghallgatott vele együtt szolgálatot teljesítő központi telekkönyvi alkalmazottak előadása alapján igazolom, hogy a fennnevezett érdeméül tudható be az, hogy utasítás dacára is a központi telekkönyvi hivatalnak az országban egyetlen példányban meglévő nagyértékű térképanyaga és iratai nyakra nem szállítottak el, és azok sértetlenül jelenleg is megvannak és azokról az államvasutak a saját elpusztult térképeit hét rajzolóval két évet meghaladó ideig tartó munkával tudta pótolni.

Budapest, 1950. december 30.-án.

Fazekas Endre
törvényszéki bíró,
a központi telekkönyvi hivatal
vezetője.

Dr. Fazekas Endre

B u d a p e s t .

II. Szent István krt 4 sz

Kelemen János rövidítései
hi ad társ
950 11/30

Kelemen János

Tisztelt Központi Telekkönyvi Hivatal !

Alulírott dr.Fazekas Endre, mint a Központi Telekkönyvi Hivatal volt vezetője nyugdíjam elvonása következtében más pályán fogok elhelyezkedni és ez okból a felszabadulás előtti magatartásomra vonatkozóan hivatalos bizonyítványt kérnek tőlem.

Az 1431/1944. kpt. sz. elnöki iratoknál fellelhető azon szigorúan bizalmas hivatalos feljegyzés, amellyel a Központi Telekkönyvi Hivatal értékesebb iratállományát elszállítás céljából elő kellett készíttetnem. Azokat, - tehát nyilvánvalóan az eredeti térképeket és telekkönyveket, a vasutakra, hajórajstromokra és ipari vállalatokra vonatkozóan - 1944.november 28.-án akarták elszállíttatni nyugatra. Ugyanezen ügyiraton található abbéli utasításom is, hogy mindent helyén hagyni rendeltem és nem engedtem elszállítani, majd a későbbiek nyomán csak a tények beszélhettek hivatalos irások nélkül, mert az eredeti vasuti térképeket stb. Daróci-ut 13.sz.alatti lakásomra szállítottam el ahelyett, hogy Kelenföldön bevagoníroztam volna s mindazokat hiánytalanul megmentettem. Hogy ez így van, arra volt hivatalom ma is szolgáló tisztviselői a tanúk, de bizonyíték az az miniszteri rendelkezés is, hogy a felszabadulás után az elszállítás költségeit részemre kiutalták és a minisztérium kocsijai visszahozták a térképeket hiánytalanul, azok ma is megvannak. Az államnak ezáltal sok milliót érő értéket mentettem meg, figyelemmel arra is, hogy a vasuti térképek, amelyek a vasuti szervek birtokában voltak, elpusztultak és több tisztviselő sok hónap munkájába került, hogy az általam megmentett eredetiekről másolatot tudhattak készíteni.

Kérvényem bevezetőjében említett oknál fogva tisztelettel kérem, szíveskedjék a fenti tényekről részemre e hivatalos okmányt, illetve bizonyítványt két példányban kiadni.

Tisztelettel:

Fazekas Endre

Központi telekkönyvi hivatal

916 hpt

1962 JUN 17

Tisztelt KÖZPONTI TELEKKÖNYVI HATÓSÁG

A felszabadulás előtt és az utána következő években is a Központi Telekkönyvi Hatóságnál szolgáltam s most igazolást kell az Igazságügyminisztériumba beterjesztenem a jelzett időszakra vonatkozó magatartásomról és tevékenységemről. Arra kérem a Telekkönyvi hatóságot, szíveskedjék erről részemre egy hivatalos bizonylatot, vagy értesítést kiadni. Tájékoztatásul megjegyzem, hogy emlékezetem szerint 1944 év őszén kaptam szóbeli parancsot Nagy László nevű nyilas államtitkártól és még más felettesektől is, hogy az Igazságügyminisztériummal együtt én is költöztessék a hivatalomat nyugatra. Ki is jelöltek két vasuti kocsit részünkre. Én ellenben arra kértem hivatalbeli kollégáimat, hogy senki se hagyja el a fővárost, mindenki maradjon nyugodtan. Majd amikor a költözködéssel már nagyon szorítottak, elküldtem Német Lejos hivatali altisztet, hogy ha már hivatali autó nincs, hozzon megfelelő fuvarost és elköltözzünk. Egyben a pótolhatatlan eredeti vasuti telekkönyveket, térképeket ügyesen lehordtuk a minisztérium pincéjébe s ott eldugtuk. Rossz butorokat, lomokat tettünk rájuk és nem szállítottuk el sehova sem. Ellenben a másodpéldányokat felraktuk a kocsira s budai lakásomra szállítottuk. A munkában részt vett Német altiszt Kati Sándor telekkönyv vezető kts és még mások, a jelenlevők. Leraktuk a lakásomra az iratanyagot és kb. 6-8 szekrényre való okiratokat. Majd elmentem a kelenföldi pályaudvarra s az elszállításról hamisan kiállított fuvarleveleket lepecsételtettem s bemutattam hivatali feletteségemnek, ahol megnyugvással észlelték, hogy a vasutak és csatornák központi telekkönyvei és térképei el lettek szállítva. Utasítottak arra, hogy én is menjek utánuk Sopronba. Én egy napra el is távoztam, lepecsételték jelentkezésemet, de még az nap visszajöttem és tovább, az utolsó percig hivatalomban maradtam. Felszabadulás után az elsők között szolgálatra jelentkeztem.

Bp. 1962. jun. 8 n.

Tisztelettel

Dr. Fazekas Endre
Szt István krt 4. II. 1.

*Alamirak megmondhatjuk
a kocsinál minden elpusztult
családok és családok
sok millió forint károsodásból
mentek meg a károsodást.*

EIC/125

Az iratok jelzete: MÁV Központi Irattár VCSKPT iratai, KT.10561 doboz, 1431/1944, 49/1945, 2412/1950,
916/1962 iktatószámok

1944-ben a Központi Telekkönyv irodái az Igazságügyi Minisztérium épületében, Markó utca 16. sz. alatt működtek. A legfontosabb iratokat a bombázásoktól tartva az épület pincéjébe hordták és onnan csak az éppen szükségeseket vitték fel az irodákba. Az 1944. novemberi

kiürítési parancs azonban új helyzetet teremtett. A hivatalt ekkor dr. Fazekas Endre^[ii] (1899–1980) járásbíró vezette, akit Nagy László nyilas igazságügy minisztériumi államtitkár 1944. novemberében többször is arra utasított, hogy a legfontosabb iratokat (tehát a telekkönyveket és a térképeket) a minisztérium óvóhelyéről készítse elő elszállításra, majd hivatalát a személyzettel együtt költöztesse Nyugat-Magyarországra. Fazekas arra is utasítást kapott, hogy a nyugatra költöztetett iratokat a németeknek, ha azok igényelnék, adja át. November 27-én dr. Radovics Lajos osztályfőnök felhatalmazta, hogy a kevésbé fontos, de még az ügyintézéshez szükséges iratokat saját lakásán (Daróczi u. 13.) helyezze el. Fazekas látszólag előkészítette a térképeket, majd egy részét november utolsó napjaiban költözést színélve a minisztérium Koháry utcai kapujába pakoltatta, de azt 2-3 nap múlva visszaszállíttatta a pincébe. Ugyanekkor Radovics felhatalmazása alapján kocsit fogadott és az utódállamoknak átadott térképek másolatait, továbbá 6-8 szekrényre rúgó régebbi iratot lakására szállíttatott. A többi iratról rendelkezve beosztottjának, Fenyő Sámuel telekkönyvezetőnek az alábbi instrukciót adta: *„Egyenlőre mindent a helyén hagyunk, az eredetiekhez nem kell egyáltalán hozzányúlni. Elszállítani nem engedem. Értéktelen másolatok fognak menni az eredetiek helyett.”* Az államtitkárnak viszont már azt jelentette, hogy az iratokat vasúton elszállíttatta^[iii]. Közben az eredeti iratok nagy részét munkatársaival az óvóhelyről a szomszédos lomtárba hordta, és ott elrejtette. 1944. december 10-i ügyirati feljegyzése szerint az *„Elszállítást bármely eszközzel meg kell akadályozni.”*

dr. Fazekas Endre kiállításának köszönhető, hogy a minisztériumban tárolt iratanyag az ostrom alatt is épségben maradt. A Daróczi utcai házban őrzött iratok nagy többsége is megmenekült a pusztulástól, bár a ház a bombázásban használhatatlanná vált. dr. Hévizy András törvényszéki bíró, hivatalvezető 1950-ben az alábbi igazolást adta ki az akkor már nyugalmazott Fazekasnak: *„igazolom, hogy a fent nevezett [dr. Fazekas Endre] érdemül tudható be az, hogy utasítás dacára is a központi telekkönyvi hivatalnak az országban egyetlen példányban meglévő nagyértékű térképanyaga és iratai nyugatra nem szállíttattak el és azok sértetlenül jelenleg is megvannak és azokról az államvasutak a saját elpusztult térképeit hét rajzolóval két évet meghaladó ideig tartó munkával tudta pótolni”*. dr. Fazekas Endre kiállása nélkül a vasúti ingatlantérképek, telekkönyvek pótlása, újraserkesztése a háború után több évig tartó, hatalmas anyagi és emberi erőforrásokat igénylő feladat lett volna. Ráadásul a szolgalmak, jogosultságok telekkönyvi bejegyzéseinek vagy az alapul szolgáló okiratok hiányában, nem is lehetett volna az eredeti állapotokat a nyilvántartásban helyreállítani. Dr. Fazekas Endre nagy szolgálatot tett az egész országnak és különösen a MÁV-nak

dr. Opauszki István

[i] A Központi Telekkönyv működéséről lásd bővebben: dr. Opauszki István: *„Egy új eredeti és másutt még nem létező institució”* A Vasutak és Csatornák Központi Telekkönyvének története 1868-1981 . In: Vasúthistória Évkönyv 2010-2011.

[ii] dr. Fazekas Endre 1936-1947 között állt a Vasutak és Csatornák Központi Telekkönyvi Hivatala élén.

[iii] Fazekas a hatvanas évekbeli visszaemlékezése szerint a Kelenföldi pályaudvaron lepecsételtetett egy hamis adatok alapján kiállított fuvarlevelet és azt bemutatta a feletteseinek. Az 1945-50 közötti iratokban ez a történet még nem szerepelt.